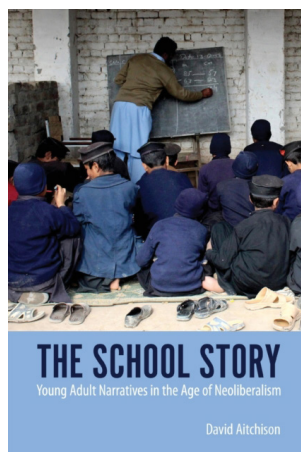

Review/Recension

DAVID AITCHISON
THE SCHOOL STORY

Young Adult Narratives in the
Age of Neoliberalism

Jackson, Mississippi: University Press of
Mississippi, 2022 (191 s.)

I *The School Story. Young Adult Narratives in the Age of Neoliberalism* (2022) tar David Aitchison ett nytt grepp på en klassisk barn- och ungdomslitterär genre: skolskildringen. Han tar avstamp i historiska klassiker såsom Sarah Fieldings *The Governess, or the Little Female Academy* (1749) och Thomas Hughes *Tom Brown's School Days* (1857), men skiftar snart fokus mot samtida skolskildringar. Dessa består av skönlitteratur, film och biografier, framför allt hämtade ur angloamerikansk kontext. Ett eklektiskt urval diskuteras i relation till utbildningsväsendets förändring under inflytande av nyliberalismens idéer, något som föranlett en ambivalent hållning till formell utbildning i det offentliga samtalet. Samtidigt som utbildning ses som progressiv för individen, förekommer en ideologiskt betingad kritik från nykonservativt håll där skolväsendet anklagas för en liberal *bias* (4). Skolan som institution är under attack, vilket Aitchison ofta återkommer till, och mot den bakgrunden undersöker han samtida skolskildringars kritiska potential. Studien visar stor insikt om skolskildringen som genre, men emellanåt föranleder utgångspunkten en kontextuell slagsida där kulturen får stå tillbaka för en diskussion om nyliberalismens inflytande. Det är en svaghet men också en styrka eftersom författaren själv vill att studien ska möjliggöra reflektion "on the power of fiction to rouse readers' political and pedagogical consciousness" (11). I min läsning av *The School Story* finner jag onekligen iakttagelser och resonemang som inbjuder till dylik reflektion, men efterfrågar också stundtals vart denna politiska och pedagogiska medvetenhet kan föra oss vidare.

©2023 Peter Kostenniemi. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, Vol. 46, 2023 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v46.815>

The School Story består av en introduktion, ett bakgrundskapitel samt fyra analyskapitel följt av ett efterord. I introduktionen presenteras studiens syfte, att undersöka skolskildringars framställning av utbildning, skola och maktrelationer i en samtidskontext. Det centrala begreppet nyliberalism är i allmänhet notoriskt undflyende, något Aitchison också påpekar. Med stöd i forskning om skönlitteratur i nyliberalismens tidevarv och mer samhällsinriktade diskussioner av exempelvis Wendy Brown, landar han i en förståelse av nyliberalism som ett kluster av idéer som sammantaget konstruerar mänsklig subjektivitet i termer av ekonomi. Det aktualiserar begrepp som individualism, entreprenörskap och privatisering. Introduktionskapitlet presenterar nyliberalism som ett operativt redskap i studien, vilket öppnar för en dynamisk och intressant diskussion, men en där nyliberalism som tolkningsmodell också har sina begränsningar.

I kapitel ett, "Critics, Canon, and School Story Debate", redogör Aitchison för synen på skolskildringar genom historien. Det är en exposé där flera trådar löper, inte minst i fråga om hur skolskildringar ömsom lästs som konformistiska i relation till ett existerande skolsystem, ömsom som en kritik av det samma. Aitchison lyfter fram hur skolskildringar länge sågs som en genre för pojkar, där texter såsom *Tom Brown's School Days* blev normerande och verk för flickor utslöts. Gradvis ökade dock intresset också för flickskildringar såsom Fieldings *The Governess*, vilka alltmer kommit att kanoniseras. Kapitlet är strukturerat kring avgränsade tidsperioder, var och en präglad av sina tyngdpunkter, men risken att måla i alltför breda penseldrag minimeras genom att Aitchison lyfter olika tendenser. I relation till genrefrågan pekar han på hur forskningen länge eftersträvat att bryta upp kanon men likafullt tenderar att hänga fast i "the classic school story, at the expense of the modern, as the locus of meaning and value" (48). Under 2000-talet förändras detta samtidigt som genren utvecklas, exempelvis genom att skolan inte längre utgör den enda eller ens den dominerande platsen och genom att en holistisk skolskildring kommit att ersättas av skiftande fokus på olika aspekter såsom kunskapens betydelse, relationen mellan elever och/eller mellan elever och lärare. Det är en öppnare form av skolskildring och Aitchison anlägger själv ett sådant perspektiv varigenom bakgrundskapitlet leder fram till hans egna analyser.

I andra kapitlet, "Giving Education a Bad Name: Bookish Boys in Contemporary American School Stories", diskuteras en skepsis till utbildning i skolskildringar. Mark Twains *The Adventures of Tom Sawyer* (1876) lyfts fram som föregångare, men tyngdpunkten ligger på Andrew Clements *Frindle* (1996), illustrerad av Brian Selznick,

och Tommy Greenwalds *Charlie Joe Jackson's Guide to Not Reading* (2012), illustrerad av J.P. Coover. I *Frindle* ifrågasätts lärarens krav på språklig konsensus när en elev lanserar nonsensordet "frindle" för att benämna en penna. Ordet får genomslag och gör huvudpersonen framgångsrik, inte minst ekonomiskt, varigenom han triumferar och ombeds föra in det nya ordet i ordboken. Ett potentiellt demokratiskt budskap läser Aitchison i stället som en motsättning mellan bildning och entreprenörskap där det senare segrar över det förra. Något liknande sker i *Charlie Joe Jackson's Guide to Not Reading* där huvudpersonen avskyr att läsa men blir en framgångsrik författare till den bok läsaren själv håller i handen, en berättelse där skolans strävan efter literacitet underkänns. Med Aitchisons ord: "Again, entrepreneurship trumps education" (81).

Kapitel tre, "Darkness as Heuristic: Care and Development in Pathological School Fiction", tar avstamp i kritikern Meghan Cox Gurdons anklagelse mot ungdomslitteraturen som patologisk och alltför mörk (en parallell till det svenska begreppet idyllfobi). Till skillnad från Gurdon menar Aitchison att litteraturens förmåga snarare är att bistå än att skada sin publik. I Laurie Halse Andersens *Speak* (1999) beskrivs såväl huvudpersonen Melinda och läraren Mr. Freeman som gestalter vars livsrytm kontrasterar mot skolans distinkt inrutade tempo av terminer och scheman. Melindas privatliv slås sönder av en våldtäkt och skolans terminsupplägg blir snarare en symbol för olika stadier i hennes egen traumabehandling. Mr. Freemans strävan efter att få sina studenter att utvecklas som människor skaver mot skolans kortsiktiga jakt på resultat, något Aitchison ser som en konsekvens av en ökad nyliberal styrning av skolväsendet. Även Sapphires ungdomsroman *Push* (1996) kretsar kring övergrepp, denna gång inom familjen. Romanen utspelas på 1980-talet och riktar kritik mot rasistiska och klassbetonade stereotyper som ingick i en nyliberal retorik under samma tid. Texten dekonstruerar emellertid inte dessa stereotyper utan reproducerar en del av deras kärna, bland annat föreställningen om bidragstagandet som ett självvalt beroende och utbildning som ett sätt att bryta den banan. Huvudpersonen Precious navigerar mellan olika vägar för att i slutändan positionera sig själv utanför samhällets krav på arbete mot statlig välfärd (så kallad workfare, en central nyliberal strategi) och de begränsade möjligheter ett stelbent utbildningsväsende har att erbjuda henne. Sammantaget belyser Aitchison hur båda texterna tenderar att lägga fokus på individens egen förmåga snarare än på romanernas samhällen där nyliberala idéer kanaliseras genom patriarkala och rasistiska strukturer. Skolskildringen visar därmed

en anpassning till "the neoliberal ethos of individualism, entrepreneurship, and privatization" (114).

I de två första analyskapitlen läser Aitchison på tvärs mot tidigare forskning och mottagande av de litterära texterna. Det är ett vägval som möjliggör en givande diskussion i linje med hans utgångspunkter. Emellanåt blir dock den nyliberala tolkningsramen förhärskande, i synnerhet som Aitchison tenderar att likställa begreppet med individualism. Vad som betraktats som emancipatoriska ansatser i de olika skolskildringarna, såsom upproret mot auktoriteter i *Frindle* och mot rasistiska strukturer i *Push*, approprieras i en nyliberal marknadslogik varigenom skildringarna berövas mycket av sin subversiva potential. Diskussionen i första kapitlet fungerar bättre, i synnerhet gällande *Charlie Joe Jackson's Guide to Not Reading*, men i analysen av *Speak* och framför allt *Push* blir det mer ensidigt. Det är som att Aitchison själv ser detta, för kapitlet avslutas med ett kortare stycke där han delvis nyanserar bilden genom att påpeka att texterna såsom de ser ut "helps to challenge certain aggressive, sexist, and patriarchal forms of power through which neoliberalism has been channeled in recent days" (115). Nyanseringen är välkommen men framstår närapå som en brasklapp i resonemanget som helhet.

I kapitel fyra, "Detention, Dis-ease, and Death: Contemporary School Experience in Popular World Cinema", vänds blicken mot filmmediet. Japanska *Battle Royale* (2000) och amerikanska zombiekomedin *Cooties* (2014) läses som iscensättningar av ett utbildningsväsende besatt av äldre tiders disciplin sida vid sida med konkurrens, båda aspekter karaktäristiska för ett nyliberalt inflytande. I *Battle Royale* förpassas ett antal elever till en ö för en kamp till den sista överlevande. Filmen läses som en hyperbolisk allegori över extrem individualism och en destruktion av mänskliga relationer. De två överlevande protagonisterna som lyckas fly blir ett alternativ till det extrema, men beskrivs samtidigt ha internaliserat spelets makabra, individualistiska logik varigenom berättelsen blir utpräglat dystopisk. Som sådan korrelerar den "with a broader spread of neoliberal principles favoring competitive individualism, aggressive market thinking, and entrepreneurialism over educated, democratic citizenship" (134). I *Cooties* förvandlas eleverna i en skola till zombier och vänder sig emot sina lärare som tar upp kampen mot de monstruösa barnen. Aitchison menar att filmen inbjuder till sympati med lärarnas utsatthet och fungerar som en symbolik över läraryrkets prekära status där lärarna reduceras till "contingent and itinerant workers without prestige, security, benefits, or any lasting sense of institutional belonging" (144). Båda filmerna tolkas som en utmaning av det

sociala kontraktets bärkraft när skolan upphör att vara en plats för trygghet och bildning vilket, i förlängningen, underminerar demokratins fundament.

I diskussionen ovan har vi rört oss långt från tidigare skolskildringar, vilket också Aitchison är medveten om då han motiverar sitt urval. Båda läsningarna är intressanta och i synnerhet analysen av *Battle Royale* låter sig tolkas i linje med Aitchisons resonemang på grund av dess uppenbart allegoriska dimension. Diskussionen av *Cooties* och dess tes om att rädslan för zombiebarnen speglar en rädsla för elevers maktanspråk, hade med fördel kunnat utvecklas. Eftersom Aitchison rör sig i skräckfilmens landskap hade en jämförelse med filmen *The Faculty* (1998) verkligen kunnat vara givande; där är premissen den motsatta och lärarna är i stället de som besätts av övernaturliga varelser och vänder sig emot sina elever. I analysen av *Cooties*, liksom i tidigare kapitel, blir Aitchisons förståelse av makthierarkiska förändringar emellanåt ensidig. Hans fokus ligger på de vuxnas utsatthet, som en spegling av läraryrkets sjunkande status, men samtidigt slår lärarna bokstavligt tillbaka i en av Aitchison uppmärksammas massaker på de zombiefierade eleverna. Här finns en tråd som jag gärna sett att han dragit i vidare.

Femte kapitlet, "Teenage Authors, Marketplace Consciousness, and the Deregulation of Childhood in the Age of Neoliberalism", gör ytterligare avsteg från mer typiska skolskildringar. Faiza Guènes *Kiffe Kiffe Tomorrow* (2004, i engelsk översättning av Sarah Adams) och Malala Yousafzai och Patricia McCormicks *I Am Malala. How One Girl Stood up for Education and Changed the World* (2014) utgör kapitlets fallstudier. I Guènes roman ser Aitchinson hur huvudpersonens dagdrömmar ställer upp en ambivalent bild av marknaden som en arena för identitetsskapande, en utväg ur utanförskap, men också ett ojämnt sammanhang där mänskliga erfarenheter reduceras till humankapital. I mottagandet av romanen menar Aitchison att denna spänning emellertid fått stå tillbaka för ett fokus på författaren Guènes eget liv som en framgångssaga. Även i Malala Yousafzais självbiografiska text finns liknande tendenser och Aitchison utgår från en rad kritiska röster som menar att personen Malala reducerats till ikonen och symbolen Malala genom att hennes liv paketerats som "a 'rags-to-riches' narrative of self-made individualism" (171). Aitchison nyanserar den tolkningen och öppnar för en vidare diskussion om barns och ungas roll som författare, något han ser som ett exempel på en avreglering av barndomen. I fallet Malala betonar han hennes medvetna bruk av marknaden för att uppnå andra syften. Här framkommer något av den subversiva potential som jag

emellanåt efterfrågar mer av, ett fokus på hur förment nyliberala strategier också kan användas för att vidga och möjligen förändra strukturerna.

Sammantaget är *The School Story* en väl genomförd, intressant och gedigen studie där Aitchison på ett ofta innovativt sätt undersöker samtida skolskildringar. I sitt efterord sammanfattar han dubbelheten i de verk han diskuterat, "with authors moving seamlessly between leftist and rightist impulses, as if suspicious of neoliberal reality yet unable to imagine a radical alternative" (184). Studien hade dock vunnit på om just den dubbelheten i högre grad fått komma till tals och det radikala alternativ som efterfrågas lyfts fram i högre grad. Ibland öppnar Aitchison dörren för individualism som en kritisk hållning, en utmaning av det rådande snarare än en rundgång i ett nyliberalt ekorrhjul, men jag önskar han gjort det mer. Trots Aitchisons utgångspunkt, att se nyliberalism som ett brett koncept, framstår det emellanåt som allomfattande, närmast en mytologiserad överideologi omöjlig att komma ur. När Aitchison uttrycker viljan att med sin studie uppmuntra till en politisk och pedagogisk medvetenhet, vore det önskvärt med förslag på andra vägar för att öppna för detta. Var finns de skolskildringar som gestaltar sådana alternativ? Finns de alls och om inte, vad betyder det i sig för genrens relation till frågor om utbildning, kunskap och utveckling?

Kritiken till trots är Aitchisons studie ett värdefullt bidrag till flera diskussioner inom det barn- och ungdomslitterära forskningsfältet, både gällande skildringar av skolan och till frågor om hur barnets entreprenörskap iscensätts och förstås. Här väcks också frågan om vad en studie som *The School Story* skulle synliggöra i en svensk eller nordisk kontext. Vilken betydelse har exempelvis den egalitära syn på barnet, som präglat flera av de nordiska länderna under lång tid, för samtida skolskildringar i den kontexten? Hur skulle Sverige stå sig inom genren, i synnerhet med tanke på vårt unikt avreglerade skolsystem? Frågorna får för tillfället vara obesvarade, men för den som känner sig manad att genomföra en sådan studie kommer David Aitchisons *The School Story* vara ett viktigt och mycket givande bollplank.

Peter Kostenniemi

Postdoktor vid Institutionen för kultur- och medievetenskaper

Umeå universitet